

- «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Ганна Михайлівна Чувакова. – Одеса, 2004. – 181 с.
11. Миннебаев Р.Х. Теоретические проблемы оптимизации фактических составов: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / Р.Х. Миннебаев; Нижегородская академия МВД России. – Нижний Новгород, 2011. – 33 с.
  12. Исаков В.Б. Фактический состав в механизме правового регулирования / В.Б. Исаков. – Саратов: Саратовский университет, 1980. – 128 с.

УДК 34 (091); 324.1-5

## ФОРМУВАННЯ СУВЕРЕННІЙ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ В 1917-1920 РОКАХ

Максакова Р.М., к.ю.н., доцент

*Інститут права імені Володимира Сташиса  
Класичного приватного університету*

Стаття присвячена характеристиці етапів, що відображають основні державотворчі процеси на шляху до формування суверенної української державності та специфіку реалізації установчої влади в Україні періоду так званої "української революції".

*Ключові слова:* Автономія, Всенародні збори, державний лад, здійснення установчої влади, Конституція, революція, Українська Центральна Рада, Універсал, українська державність, Установчі Збори.

Максакова Р.Н. ФОРМИРОВАНИЕ СУВЕРЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ НА ТЕРРИТОРИИ УКРАИНЫ В 1917-1920 ГОДАХ / Институт права имени Владимира Сташиса Классического частного университета, Украина

Статья посвящена характеристике этапов, отражающих основные процессы построения на пути к формированию суверенной украинской государственности и специфику реализации учредительной власти в Украине периода так называемой "украинской революции".

*Ключевые слова:* Автономия, Всенародное собрание, государственный строй, осуществление учредительной власти, Конституция, революция, Украинская Центральная Рада, Универсал, украинская государственность, Учредительное Собрание.

Maksakova R.N. FORMATION OF A SOVEREIGN UKRAINIAN STATE ON THE TERRITORY OF UKRAINE IN THE YEARS 1917-1920 / Institute of law named Vladimir Stashys Classic private university, Ukraine

The paper investigates the stages that reflect the basic processes of the state towards the formation of a sovereign Ukrainian state and the specifics of constituent power in Ukraine during the period of so-called "Ukrainian revolution."

The author notes that the political processes, including the formation of Ukrainian statehood, which occurred in Ukraine during 1917-1920 years denoted by the term "Ukrainian revolution." This term, in particular, is used in scientific articles are presented to characterize the investigated period in the history of Ukraine.

As a result of conducting research Maksakova R. notes that during the so-called "Ukrainian revolution" characterized by several quality steps dictated circumstances and objectives of that time period, political and legal model state with which realized the needs of social development: the age of the Ukrainian Central Council (March 1917. – End of April 1918 g) day Hetman State 1918 (late April – December 1918), the day of UPR Directory (December 1918 – November 1920). These steps describe the basic processes of the state towards the formation of a sovereign Ukrainian state and reflect the specifics of constituent power in Ukraine from 1917 to 1920 years.

Features actors and acts of constituent power that characterize the period following events: 1) the creation in April 1917 of the Ukrainian Central Council of acts which are universal, resolutions, declarations, resolutions, etc., and in November 1917 – as laws, 2) the Great October Socialist Revolution of 1917 in giving a new impetus to the development of Ukrainian statehood. Yes, 20 November 1917 adopted its Universal III, which proclaimed the principles of relations with Russia UNR. Fourth Universal establishes a number of key provisions on political system of Ukraine: Ukrainian National Republic created, independent from Russia, convened parliament – Constituent Assembly, introduced state-national control over banks,

natsionalizuyutsya "major trade" 3) Approval of April 29, 1918 Constitution Ukrainian People's Republic, and 4) a coup April 29, 1918 resulting in the dissolution of the Ukrainian Central Rada. In the civil war that began, Laws of temporary polity Ukraine established its own specific exercise of constituent power in the state, 5) the adoption of August 1, 1918 "Temporary Law on the Supreme governance in case of death, illness and stay outside of the illustrious Mr. Hetman All Ukraine ", 6) proholoshennya 13 November 1918 West Ukrainian National Republic, 7) making January 3, 1919 at the Congress of working people" Decisions about the connection of West Ukrainian People's Republic and the Ukrainian People's Republic ", 8) adoption January 22, 1919 in Kiev Reunion Act; 9) activity in the period from November 1918 to March 1919 the Provisional Workers 'and Peasants' Government of Ukraine - as the supreme legislative, executive and administrative organ of Soviet power, 10) decision-Ukrainian Central Executive Committee March 14, 1919 Constitution of the Ukrainian Soviet Socialist Republic.

*Key words: Authority, National Meetings, public order, exercise of constituent power, the Constitution, the Revolution, the Ukrainian Central Rada, Universal, Ukrainian statehood, the Constituent Assembly.*

Лютнева буржуазна революція в царській Росії в умовах продовження Першої світової війни призвела до сутнісних зрушень у суспільно-політичному житті країни, у тому числі в політичному житті на територіях сучасної України. Ці суспільно-політичні процеси, в тому числі становлення української державності, що мали місце в Україні в період 1917-1920 рр., прийнято позначати терміном "українська революція".

Українська революція не досягла своєї мети, але була кроком у напрямі формування суверенної української державності [1, 197]. Саме в цьому аспекті актуальним вбачається дослідження специфіки реалізації установчої влади на території України в період державотворчих процесів 1917-1920 років. А за мету пропонованої наукової статті було визначено дослідити особливості та основні етапи процесу формування суверенної української державності на території України періоду так званої "української революції".

В основу наукової статті було покладено наукові розробки українських істориків та правознавців В.Ф. Верстюка, І.О. Кресіної, В.С.Кульчицького, О.М. Мироненка, П.П. Музиченка, М.І. Настюк, І.Є. Словської, В.Ф. Солдатенка, Б.Й. Тищика.

Відомий український історик-правознавець В.Ф. Солдатенко характеризує початок цього періоду формування суверенної української державності подіями 1917-1918 років. У квітні 1917 року утворюється Українська Центральна Рада – представницький орган державної влади в Україні 1917-1918 рр., обраний у складі 118 осіб Українським національним конгресом, який відбувся 6-8 (19-21) квітня 1917 року в Києві. Перші збори Центральної Ради відбулися 8 (21) квітня 1917 року. На них були обрані Президія і постійно діючий Виконавчий комітет у складі 20 осіб. Другі збори від 22-23 (5-6) квітня ухвалили акт "Накази", за яким Центральна Рада проголошувала себе "представницьким органом всієї організованої української людності", що має своїм завданням забезпечити автономний статус України у складі федеративної Російської республіки. Було затверджено також Положення про Загальні збори УЦР, які визначали напрями і характер всієї діяльності Ради. Загальні збори могли бути черговими і екстремними. Чергові збори мали скликатися не менше одного разу на місяць; екстремні – у разі необхідності "при будь-якій кількості присутніх". Актами Центральної Ради були універсали, постанови, декларації, ухвали тощо, а з листопада 1917 року – також закони [2, 197].

З квітня по червень 1917 року, вказує В.Ф. Верстюк, виконавчим органом Центральної Ради була так звана Мала рада, яка швидко стала керівним осередком, оскільки формувала ініціативи до порядку денного сесій, готувала проекти найважливіших рішень (подекуди ухвалювала та проголошувала їх іменем Центральної Ради), відала фінансами, підтримувала зв'язки з місцевими органами влади. З червня 1917 року розпочав роботу новий виконавчий орган – Генеральний секретаріат (Рада народних міністрів), який відав фінансовими, продовольчими, земельними, міжнаціональними та іншими справами [3, 82-87, 98-99, 101].

8-15 вересня 1917 року відбувся з'їзд народів Росії, на якому було ухвалено постанову "Про федеративний устрій Російської Федерації". З'їзд засудив надмірну централізацію законодавчої і виконавчої влади, русифікацію народів колишньої царської імперії; визнав право останніх на скликання краєвих Установчих зборів, що мали визначити своє ставлення до центральних органів федерації та головні принципи внутрішнього автономного ладу [4, 162-163].

Підґрунтя становлення нової української державності закладали чотири універсали. У I-му універсалі (від 10 червня 1917 року) Центральна Рада проголошувала себе "вибраним органом" українського народу. Місцевими органами ставали губернські та повітові ради, волосні,

сільські народні управи паралельно з комісарами Тимчасового уряду. Як уряд автономної України, діє Генеральний Секретаріат, який формували генеральні секретарства на чолі з генеральними секретарями [5, 101-105]. II універсал (від 3 липня 1917 року) був за змістом своєрідним договором між Центральною Радою і Тимчасовим урядом. У ньому підкреслювалася мета нової держави: “Змагаючи до автономного устрою України, Центральна Рада в порозумінню з національними меншостями України підготовлятиме проекти законів про автономний устрій України для пропонування їх на затвердження Установчим Збором”.

При цьому спроба самочинної (без згоди Установчих Зборів) реалізації ідей автономії заперечувалася [5, 164-168].

У червні 1917 відбулося кількісне розширення Центральної Ради майже до 400 осіб за рахунок Ради селянських депутатів та Ради військових депутатів. З червня збори Ради стали іменуватись сесіями. Тоді ж було утворено уряд – Генеральний секретаріат. У цей же час відбулися зміни у кадровому складі УЦР. Провідним стало представництво рад селянських (212 чол.), військових (132) та робітничих (100) депутатів, а також Генерального військового комітету (27 чол.). Територіальне представництво від губерній (52 чол.), великих міст (23), українських колоній (6 чол.) залишилося майже без змін. Головним політичним партіям (УСДРП, УПСР, УПСФ, УТП) надавалось однакове число місць у Центральній Раді – по 5. Головною зміною стало рішення про поповнення Ради делегатами від національних меншин, що мешкали в Україні. По-перше, це свідчило про досягнення порозуміння між українською демократією та неукраїнськими революційними демократичними колами; по-друге, воно дозволяло перетворити Центральну Раду з органу суто національного в центр політико-правового життя в Україні. Національним меншинам надавалася кількість місць в Центральній Раді за принципом пропорційного представництва.

У грудні 1917 року, зазначає О.М. Мироненко, закінчився мирний період діяльності Центральної Ради. Останні дві її сесії відбувалися вже в умовах громадянської війни. VIII сесія почалася 12 (25) грудня 1917 року і тривала 6 днів. У центрі її уваги – питання стосунків з Петроградом, миру з Четверним союзом, долі української армії і флоту, виборів до Українських установчих зборів, соціалізації землі, грошового обігу тощо.

Відповідно до пропозицій, висловлених на цій сесії, Мала рада ухвалила 17 (30) грудня 1917 р. Закон про апеляційні суди в УНР, 23 грудня (5.01. 1918) – Закон про прокурорський догляд на Україні, а 2 (15) січня 1918 р. обрала 8 членів Генерального суду і 8 членів Київського апеляційного суду. Остання, IX сесія Центральної ради почала свою роботу 15 (28) січня 1918 року. Вона схвалила IV Універсал, сформувала Раду народних міністрів, а також прийняла закони про землю і про 8-годинний робочий день. З цього моменту Мала рада реконструювалася за принципом пропорційного представництва фракцій, що давало перевагу в її складі українським есерам. Завершилася сесія 25 січня 1918 року у зв'язку з наступом більшовицьких військ. Керівники УЦР перебралися до Житомира (потім до Коростеня і Сарн). Невдовзі (29 квітня 1918 року за допомогою німецько-австрійського командування було здійснено державний переворот і до влади прийшов гетьман П.П. Скоропадський, який розпустив Українську Центральну Раду [2, 197-198].

Велика Жовтнева соціалістична революція 1917 року в Росії дає новий поштовх розвитку української державності. Так, 20 листопада 1917 року ухвалюється III Універсал, у якому проголошуються принципи відносин УНР з Росією. В Універсалі сказано: 1) “однині Україна стає Українською Народною Республікою. Не віддаляючись від Російської Республіки й зберігаючи єдність її”; 2) Центральна Рада і Генеральний Секретаріат охороняють права і революцію “не тільки нашої землі, але й усеї Росії”; 3) остаточні форми державного ладу визначатимуться на Українських і Всеросійських Установчих Зборах”. III Універсал затверджує загальновизнані демократичні права людини і громадянина: свободу “слова, друку, віри, зібрань, союзів, страйків, недоторканності особи й мешкання”; проголошує конфіскацію поміщицького, церковного, монастирського землеволодіння і передачу землі народу без викупу; встановлює 8-годинний робочий день; вводить амністію за політичні виступи та скасовує смертну кару як міру покарання; визнає за національними меншинами права на “національно-персональні автономії”; проголошує негайний початок мирних переговорів та укладення справедливого миру [5, 398-401].

IV Універсал встановлює низку інших важливих положень щодо державного ладу України: 1) створюється Українська Народна Республіка, незалежна від Росії; 2) до скликання парламенту – Установчих зборів – влада тимчасово здійснюється Центральною Радою та її виконавчим органом – Радою Народних Міністрів; 3) запроваджується державно-народний контроль над банками; 4) націоналізуються “найважливіші галузі торгівлі” [5, 102-105].

Центральна Рада започаткувала формування власної правової системи України, прийнявши закони “Про вибори до Установчих Зборів Української Народної Республіки” (від 16 листопада 1917р.), “Про виключне право Центральної Ради видавати законодавчі акти УНР” (25 листопада 1917 р.), “Про утворення Генерального Суду” (2 грудня 1917 р.), “Про умови обсяджування і порядок обрання суддів Генерального та Апеляційного Судів” (23 грудня 1917 р.), “Про прокурорський нагляд на Україні” (23 грудня 1917 р.), “Про адміністративно-територіальний поділ України” (6 березня 1918 р.) та ін. [5, 413-497; 6, 63-64, 181-182].

В останній день існування Української Центральної Ради (29 квітня 1918 року була затверджена Конституція – основний закон Української Народної Республіки, у формі Статуту про державний устрій, права і вольності УНР, що складався з 83 статей і 8 розділів. Конституція УНР наголошувала, що вся влада в УНР “походить від народу” (ст.22), а її верховним органом мали стати Всенародні збори, обрані рівним, прямим, таємним і пропорційним голосуванням на 3 роки з розрахунку 1 депутат від 100 тис. громадян. Особа депутата проголошувалася недоторканою. Результати виборів мав перевіряти Генеральний суд. Проте свої висновки він тільки передавав би до Всенародних зборів. Лише їм надавалося право визнання мандатів недійсними, скасування результатів виборів і визначення місця та часу проведення нових виборів.

Передбачався і достроковий розпуск Всенародних зборів за письмовою вимогою 3 млн. виборців, дійсність підписів яких встановлювалася судами. Постанову про нові вибори приймали Збори; проведення їх у 3-місячний строк покладалося на виконавчу владу.

Всенародні збори обирали Голову та його товаришів у кількості, встановленій самими Зборами. Один з них ставав заступник Голови. Сесії Всенародних зборів передбачалося проводити не рідше, як двічі на рік, а перерва між ними не повинна була перевищувати 3 місяців. За вимогою 1/5 депутатів мали скликатися позачергові сесії в місячний термін.

Збори вважалися повноважними в разі присутності понад 1/2 депутатів, а питання вирішеними – за підтримки їх звичайною більшістю голосів від кількості присутніх. Внесення змін до конституції вимагало кваліфікованої більшості в 3/5 голосів присутніх. Будь-яка зміна до конституції набувала чинності після ухвали її новим складом Всенародних зборів простою більшістю голосів. Відокремлення ж територій, проголошення війни та віддання під слідство і до суду міністрів мало вирішуватися 2/3 голосів присутніх.

Право законодавчої ініціативи і внесення законопроектів конституція надавала Президії Зборів при погодженні їх з Радою старшин Зборів, окремим фракціям, групам депутатів кількістю не менше 30 осіб, Раді народних міністрів, органам самоврядування, що об’єднували 100 тис. і більше виборців, і таким же за кількістю групам громадян, підписи яких підтверджувалися судами. Проекти повинні були обговорюватися відповідною комісією, доводитися до відома уряду і розглядатися Зборами після доповіді комісії. Якщо законопроекти відхилялися, то вони могли бути внесені на наступну сесію. Прийняті закони й постанови мали друкуватися у вигляді витягів із протоколів засідань Зборів за підписом Голови або його товаришів та одного із секретарів Зборів і набувати чинності після доведення їх до місцевих установ.

Найвищою виконавчою владою УНР конституція проголошувала Раду народних міністрів, що мала вести справи, які стосувалися всієї України, координувати та контролювати діяльність місцевих установ, не втручаючись при цьому в їхню компетенцію. Уряд отримував свої повноваження від Зборів і звітував лише перед ними. Формування Ради народних міністрів покладалося на Голову Зборів за погодженням з Радою старшин. Збори могли висловити недовіру Раді народних міністрів у цілому та окремим членам уряду. У такому випадку останні мали скласти свої повноваження, а через добу Збори вже могли приступити до їх заміщення. Членам уряду надавалося право брати участь у дебатах на сесіях з дорадчим голосом. Депутати, що входили до складу уряду, мандат зберігали, але позбавлялися права вирішального голосу на сесіях Зборів. Судова влада в рамках цивільного, кримінального і адміністративного законодавства

повинна була здійснюватись іменем УНР виключно судовими установами, рішення яких не могли змінювати ні законодавча влада, ні адміністративні органи влади. Розгляд справ мав бути прилюдним і усним [7, 304-305]. Найвищий судовий орган УНР – Генеральний суд, який обирається Зборами на 5 років, є найвищою касаційною інстанцією для всіх інших судів і не може бути одночасно судом 1-ї та 2-ї інстанції [8, 49-61].

Конституція УНР, відзначає О.М. Мироненко, утверджувала принцип верховенства парламенту, тобто парламентську республіку. Разом з тим вона не розкривала питань власності, кордонів, мови, державної символіки тощо [7, 305].

В умовах громадянської війни, що розпочалася, Закони про тимчасовий державний устрій України (29 квітня 1918 р.) встановлювали свою специфіку здійснення установчої влади в державі, зокрема вони закріплювали “право управи” по всій Україні за П. Скоропадським (новим гетьманом України). Гетьманові належала вся повнота законодавчої і виконавчої влади, але лише до обрання Сейму і початку його діяльності. Гетьман був головнокомандуючим армії і флоту. Рада Міністрів, сформована гетьманом і йому підзвітна, координувала і організовувала діяльність центральних органів управління. При Раді, яку очолював Отаман-Міністр, створювалася Генеральна канцелярія. Остання “керувала справами Ради Міністрів”. Документ проголошував також громадянські та економічні права, підкреслював недоторканність приватної власності [8, 67-68].

25 травня 1918 року Положенням про Малу Раду з міністрів Кабінету формується однойменний орган, який розглядав організаційні питання і “ті законодавчі і адміністративні пропозиції окремих міністрів, що в силу їх нескладності не потребували взаємної згоди відомств у письмовій формі”.

8 липня 1918 року засновується Державний Сенат, який перебрав функції “вищої в судових і адміністративних справах державної інституції”. Очолював Сенат Президент. Структуру Державного Сенату складали Генеральний адміністративний суд, Генеральний карний суд і Генеральний цивільний суд.

1 серпня 1918 року приймається “Тимчасовий закон про верховне управління державою на випадок смерті, тяжкої хвороби і перебування поза межами ясновельможного пана гетьмана всієї України”. За цих обставин верховна влада переходила до трьох верховних правителів. Одного з них призначав гетьман, другого обирав Сенат, а третього – Рада Міністрів. Колерію очолював Голова, призначений гетьманом.

Гетьман П. Скоропадський відновив адміністративно-територіальний поділ на губернії, повіти, волості. Місцеві адміністрації очолили старости, які зосередили в руках всю повноту влади [9, 90-94].

Політика Центральної Ради отримала продовження за часів діяльності Директорії (з листопада 1918 року). Остання відновила дію всіх законів УНР, ухвалила новий закон про передачу землі селянам без викупу. Влада в губерніях і повітах належала трудовим радам робітників, селян, інтелігенції. Центральні органи влади і управління мав утворити Трудовий Конгрес – своєрідний парламент трудового народу. 28 січня 1920 року “Законом про форми влади на Україні” вся влада передавалася Директорії “до скликання слідуєщої сесії Трудового Конгресу”. Директорія могла приймати закони із подальшим їх затвердженням на найближчій сесії Конгресу. У міжсесійний період працювала Президія, функції якої чітко не окреслювалися. Новий “Тимчасовий закон про державний устрій і порядок законодавства УНР” від 14 лютого 1920 року передбачав скликання не пізніше 1 травня 1920 року передпарламенту – Державної народної ради. До скликання цього органу Директорія могла реалізовувати повноваження через Раду Народних Міністрів. 12 листопада 1920 року приймаються закони “Про тимчасове управління та порядок законодавства в УНР” і “Про Державну Народну Раду УНР”, які розмежовували повноваження між Директорією, Державною Народною Радою і Радою Народних Міністрів. Директорія затверджувала ухвалені Державною Народною Радою призначення і звільнення. Голова Директорії призначав Голову і членів Ради Народних Міністрів. Державна Народна Рада – законодавчий орган і орган контролю за діяльністю Ради Народних Міністрів – складала державний бюджет і контролювала його виконання, затверджувала міжнародні угоди, оголошувала стан війни тощо [10, 366-367].

На західних територіях сучасної України 13 листопада 1918 року була проголошена Західноукраїнська Народна Республіка, до якої входили землі Галичини і Буковини. Правову систему ЗУНР складали закони: про тимчасові адміністрацію і організацію судів (16 листопада 1918 р.), про злуку ЗУНР і УНР (3 січня 1919 р.), про відділ Української Національної Ради (4 січня 1919 р.), про державну мову (15 лютого 1919 р.), про виконання громадянських прав і обов'язків (18 квітня 1919 р.) та ін. На підставі цих актів верховна влада в ЗУНР належала Українській Національній Раді, виконавча влада – Державному секретаріату, який складався з президента Ради держсекретарів і окремих держсекретарів та був відповідальний перед Українською Національною Радою. Місцевими органами були громадські і міські комісари та дорадчі органи, так звані прибічні ради (в сільських і містечкових громадах), а у повітах – повітові комісари та повітові національні ради. Для охорони правопорядку створювалася народна міліція. Повітовим комісарам, яких призначав і звільняв держсекретар внутрішніх справ, підлягали повітові військові коменданти і коменданти жандармерії. Повітові комісари, у свою чергу, призначали громадських і міських комісарів. Національні, громадські та міські ради обиралися населенням територіальної одиниці. Виборчим правом володіли всі громадяни незалежно від статі, національності, віросповідання. Виборчий процес базувався на принципах прямого, загального, рівного і таємного голосування за пропорційною системою. Судочинство було побудоване на австрійських зразках і передбачало як верховну інстанцію найвищий Державний суд у Львові [11, 242-243].

На Конгресі трудового народу 3 січня 1919 року було прийнято “Ухвалу про злуку Західноукраїнської Народної Республіки з Українською Народною Республікою”. 22 січня 1919 року в Києві відбувся Акт соборності – об'єднання розділених століттями етнічних українських земель Наддніпрянської України, Галичини, Буковини та Угорської Русі. Планувалося скликати парламент єдиної України (Установчі збори) для ратифікації Акта злуки [12, 187], але це не було реалізовано через взаємну нетерпимість лідерів двох державних утворень, їх різні зовнішньополітичні орієнтири [13, 79].

Надалі згідно із законом про скликання Сейму ЗУНР (березень 1919 р.) та виборчим законом (квітень 1919 р.) громадяни обирають новий законодавчий орган – однопалатний Сейм, який формується за національно-пропорційною системою. Активне виборче право особи набувають з 21 року, пасивного з 25.

Безперечно, пише І.Є. Словська, практика державного (конституційного) будівництва еволюціонувала на ґрунті численних державницьких теорій. XIX століття увійшло в історію як доба українського національного відродження. Конституційна ідеологія еволюціонувала як на власному ґрунті, так і під сильним впливом американської і французької революцій, розроблених декларацій прав і свобод людини, білів і конституцій [13, 79].

Разом із тим, картина реалізації установчої влади в зазначений період на території України, є неповною і однобічною, а тому викривленою, оскільки вона не враховує ще одну лінію розвитку українського конституціоналізму, а саме – *радянський* конституціоналізм, який, на відміну від практики державного будівництва УНР і ЗУНР, знайшов своє продовження в майбутньому радянському періоді існування Української держави і саме з якого наприкінці XX ст. виростає конституціоналізм сучасної України.

Зокрема, як зазначає О.М. Мироненко, у період з листопада 1918 р. по березень 1919 р. в Україні діяв Тимчасовий робітничо-селянський уряд України – як найвищий законодавчий, виконавчий і розпорядчий орган радянської влади. Уряд був утворений у м. Курську (Росія) за вказівкою ЦК РКП (б) і згідно з рішенням ЦК КП (б) У, деякий час діяв у м. Суджа (Курська губернія) Белгороді й Харкові. Уряд у різний час очолювали Г.Л. П'ятаков, Ф.А. Сергєєв (Артем), Х.Г. Раковський. У складі Уряду були переважно члени ЦК та ЦВК рад України. Головною метою Тимчасового уряду було довести соціалістичну революцію до кінця під гаслом “Вся влада радам”. Після повсюдного відновлення радянської влади Уряд повинен був скликати Всеукраїнський з'їзд рад робітничих, селянських і червоногвардійських депутатів та передати йому всю владу в країні. Тимчасовий уряд передбачав також об'єднання Української Радянської Республіки з Радянською Росією на засадах соціалістичної федерації, форми якої планувалося визначити на Всеукраїнському з'їзді рад.

За період своєї діяльності Тимчасовий робітничо-селянський уряд частково відновив на території України діяльність місцевих рад, здійснив націоналізацію підприємств, утворив волосні й сільські *комітети бідноти*, вживав заходів щодо організації народної освіти і охорони здоров'я населення, формування Червоної української армії тощо. 6 січня 1919 року Тимчасовий робітничо-селянський уряд України проголосив Українську Радянську Соціалістичну Республіку (УРСР).

На заключному етапі Тимчасовий уряд спрямував свою діяльність на "боротьбу з українською буржуазією у особі Директорії", скликання 3-го Всеукраїнського з'їзду рад. 28 січня 1919 року було офіційно оголошено остаточний склад Тимчасового робітничо-селянського уряду України. Його відділи за російським зразком було перетворено на народні комісаріати, завідувачі стали наркомками і склали Раду Народних Комісарів УРСР. Статус тимчасового для уряду скасовано на 3-му Всеукраїнському з'їзді рад [14, 61].

10 березня 1919 р. 3-й Всеукраїнський з'їзд рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів року затвердив як основний закон України Конституцію Української Радянської Соціалістичної Республіки, що була прийнята в остаточній редакції Всеукраїнським центральним виконавчим комітетом (ВУЦВК) 14 березня 1919 року.

Як зазначає В.Ф. Солдатенко, породжена Лютневою революцією 1917 року в Росії, українська революція стала органічною складовою розпочатої нею демократизації життя, водночас виявила тенденції, які об'єктивно виокремили події в регіоні в самостійний напрям боротьби, надаючи їм специфічного характеру, притаманного національно-демократичній визвольній революції. Цю революцію характеризують кілька якісних етапів, зміст яких визначався обставинами і завданнями тогочасного періоду, політико-правовими моделями державності, за допомогою яких реалізувалися потреби суспільного розвитку: доба Української Центральної Ради (березень 1917 р. – кінець квітня 1918 р.), доба Гетьманської держави 1918 р. (кінець квітня – грудень 1918 р.), доба Директорії УНР (грудень 1918 р. – листопад 1920 р.). Саме ці етапи характеризують основні державотворчі процеси на шляху до формування суверенної української державності та відображають специфіку реалізації установчої влади в Україні періоду так званої "української революції". Виявлені особливості суб'єктів та актів установчої влади цього періоду заклали підвалини становлення і розвитку суверенної української державності та можуть бути корисними для подальших наукових розвідок щодо становлення та здійснення установчої влади в Україні.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Солдатенко В.Ф. Українська революція / В.Ф. Солдатенко // Юридична енциклопедія: В 6 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. – К.: Укр. енцикл., 1998. – Т. 6: Т-Я. – 2004. – С. 197.
2. Мироненко О.М. Українська Центральна Рада / О.М. Мироненко // Юридична енциклопедія: В 6 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. – К.: Укр. енцикл., 1998. – Т.6: Т-Я. – 2004. – С. 197.
3. Верстюк В.Ф. Українська Центральна Рада: навч. посібник / В.Ф. Верстюк. – К.: Заповіт, 1997. – 344 с.
4. Мироненко О.М. Світоч української державності: Політико-правовий аналіз діяльності Центральної ради / О.М. Мироненко. – К.: НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, 1995. – 328 с.
5. Українська Центральна рада: Документи і матеріали: У 2 т. / НАН України, Інститут історії України. – К.: Наук. думка, 1996. – (Пам'ятки історії України. Сер. V. Джерела новітньої історії) – Т. 1. – 587 с.
6. Українська Центральна рада: Документи і матеріали: У 2 т. / НАН України, Інститут історії України. – К.: Наук. думка, 1996. – (Пам'ятки історії України. Сер. V. Джерела новітньої історії) – Т. 2. – 422 с.
7. Мироненко О.М. Конституція УНР / О.М. Мироненко // Юридична енциклопедія: В 6 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. – К.: Укр. енцикл., 1998. – Т. 3: К-М. – 2001. – 792 с.

8. Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність / [відп. ред. Ю.С. Шемшученко; Упоряд. І.О. Кресіна]. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. – 400 с.
9. Копиленко О.Л. Держава і право України. 1917-1920: навч. посібник / Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. – К.: Либідь, 1997. – 208 с.
10. Музиченко П. Історія держави і права України: навчальний посібник / П. Музиченко. – К.: Тов-во "Знання", КОО, 1999. – 662 с.
11. Українське державотворення: невитребуваний потенціал: словник-довідник / [за ред. О.М. Мироненка]. – К.: Либідь, 1997. – 560 с.
12. Кульчицький В.С. Історія держави і права України / Кульчицький В.С., Настюк М.І., Тищик Б.Й. – Львів: Світ, 1996. – 296 с.
13. Словська І.Є. Український конституціоналізм: етапи становлення і розвитку: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 / Словська Ірина Євгенівна. – К., 2004. – 213 с.
14. Мироненко О.М. Тимчасовий робітничо-селянський уряд України / О.М. Мироненко // Юридична енциклопедія: В 6 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. – К.: Укр. енцикл., 1998. – Т.6: Т-Я. – 2004. – 768 с.